

Ekologijos institutas

LIETUVOS PERINČIŲ VANDENS PAUKŠČIŲ MONITORINGAS

Darbo vadovas: dr. VITAS STANEVIČIUS

1999 metai

ĮVADAS

Pagrindinis Lietuvos perinčių vandens paukščių monitoringo tikslas yra paruošti ir realizuoti jo programą, objektyviai įvertinančią Lietuvos perinčių vandens paukščių populiacijų būklę ir jos raidą. Jam įgyvendinti reikalingi daugiamečiai stebėjimai. Tačiau šalyje šis darbas pradėtas vykdyti tik šiais metais. Remiantis tarptautine patirtimi, pirmų darbo metų tikslą tiksliausiai būtų suformuluoti kaip imčių ir apskaitų metodų parinkimo, darbo vykdymo ir organizavimo išbandymą, stengiantis surinkti maksimalų kiekį planuojamos informacijos (Szep, Gibbons 1999). Todėl svarbiausi pirmų pirmais metais buvo metų uždaviniai buvo šie:

- sukurti reprezentatyvų monitoringo taškų tinklą,
- atlikti vandens paukščių apskaitas pasirinktuose taškuose,
- kurti preliminarią Lietuvos perinčių vandens paukščių monitoringo duomenų bazę.

Monitoringo objektas yra imties arba monitoringo taškų tinklo perinti vandens paukščių fauna. Jos parametrų kitimo stebėjimas yra pagrindinis šio darbo uždavinys siekiant pagrindinio monitoringo tikslo – objektyviai įvertinti Lietuvos vandens paukščių faunos būklę ir perspektyvas. Pirmų stebėjimų metų duomenys dar neleidžia jų analizuoti sutinkamai su esminiais monitoringo reikalavimais. Tačiau jie parodo, su kuo ateityje turėsime dirbti. Išryškėja skirtingą indikatorinę vertę turinčios rūšys ir stebėjimų vietos.

Imties perinčių vandens paukščių fauną charakterizuoja 29 vandens paukščių rūšys. Tame skaičiuje 3 rūšių (juodakaklio krago, mažojo baublio ir smailiauodegės anties) perėjimas tikėtinas, bet tiesiogiai neįrodytas. Ta pati, remiantis apskaitų metodika, galima teigti ir cyplės atveju, tačiau faktas, kad šios rūšies lizdo ar vados Lietuvoje iki šiol neaptikta, kelia dar didesnes abejones dėl jos statuso. Į šią lentelę neįtrauktos dar 5 rūšys (pilkasis garnys, kormoranas, juodagalvis ir sidabrinis kiras bei baltasparnė žuvėdra), kurios buvo pastebėtos stebėjimų taškuose, bet konkrečiai juose neperėjo.

Tarp skirtingų šlapumų grupių turtingiausi paukščių rūšimis buvo ežerai (79.3 % visų rūšių), ir žuvų tvenkiniai (62.0 %). Kita vertus, praktiškai kiekvienas žuvų tvenkinių kompleksas Lietuvoje turi turtingą fauną, kai tuo tarpu daugelis ežerų yra mažai patrauklūs vandens paukščiams. Viso buvo ištirti 36 ežerai ir tik 2 žuvų tvenkinių kompleksai. Taigi galima tikėtis jog didesnio žuvų tvenkinių kompleksų skaičiaus ištyrimas leistų užregistruoti didesnę rūšių skaičių juose. Skurdžiausia rūšine sudėtimi pasižymi upių ornitofauna – tik 13.7 %.

Gausiausia (neskaitant kolonijomis perinčių rudagalvių kirų) ir didžiausiame skaičiuje šlapumų sutinkama rūšimi buvo didžioji antis. Antri pagal šiuos rodiklius buvo ausuotasis kragas ir laukys. Pastebimai atsilikdamos nuo pastarųjų 2 rūšių pagal gausumą, gulbė nebylė ir klykuolė beveik nenusileido joms pagal paplitimą. Apskaitos parodė palyginti platų šiaip jau daug kur areale palyginti sparčiai nykstančios dryžgalvės kryklės (Farago, Zomerdijsk 1997) paplitimą tarp imties šlapumų.

Indikatorinės rūšys buvo gausiausios šlapumose, kuriose vykstančius pokyčius jos ir turėjo reprezentuoti. Beveik visos nendrinių vištelių poros rastos perint mažuose, daugiausia urbanizuotame landšafte esančiuose vandens telkiniuose, o ausuotasis kragas, gulbė nebylė rudagalvė ir kuoduotoji antys, dryžgalvė kryklė ir laukys ežeruose ir žuvų tvenkiniuose buvo daug dažniau sutinkami nei kitose šlapumose. Didžioji antys perėjo be išimties visuose šlapumų tipuose. Daugiausiai paukščių (2985 poros arba 88.5 % visų imties porų) suskaičiuota ežeruose. Beveik 2/3 visose stebėjimo vietose perėjusių porų sudarė rudagalviai kirai suskaičiuoti 2 kolonijose (Obelytės pelkė prie Obelijos ežero ir Papio ežeras). Likusiuose šlapumų tipuose perinčių paukščių skaičius buvo daug mažesnis ir tarpusavyje nedaug skyrėsi.

Išvados

1. Vienerių metų Lietuvos perinčių vandens paukščių monitoringo rezultatai dar neleidžia jų analizuoti sutinkamai su esminiais monitoringo tikslais. Viena iš pagrindinių darbo išdavų yra stebėjimų tinklo sukūrimas, įskaitant vietų parinkimą, stebėtojų komandos subūrimą ir metodinių paruošimą.
2. Stebėjimuose dalyvavo 19 vykdytojų, kurie atliko perinčių vandens paukščių apskaitas 78 šlapumose, reprezentuojančiuose pagrindinius jų tipus Lietuvoje ir išsidėsčiusiose 20 iš 43 šalies rajonų. Pateikta medžiaga rodo jog visi apskaitos vykdytojai laikėsi metodinių nurodymų, todėl gauti duomenys gali būti panaudoti duomenų bazės sudarymui.
3. Stebėjimų vietose suskaičiuota 3370 perinčių vandens paukščių porų, priklausančių 29 rūšims. Tarp jų buvo visos pagrindinės ir dauguma retų Lietuvos vandens paukščių rūšių. Indikatorinėmis parinktos rūšys buvo gausiausios ir labiausiai paplitusios biotopuose, kuriems charakterizuoti jos ir buvo parinktos. Šie faktai leidžia tikėtis, jog pasirinktas apskaitos taškų tinklas gerai reprezentuoja Lietuvos vandens paukščių fauną ir todėl tinka vykdyti jos monitoringą.

Literatūros sąrašas

- Borowiec M., Stawarczyk T., Witkowsky J. 1981. Proba iscilenia metod oceny liczebności ptaków wodnych. Notatki ornitologiczne, XXII, 1-2: 47-60.
- Dennis R., Poisa H. 1997. Goldeneye. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their distribution and abundance: 120-121.
- Farago S., Zomerdijsk P. 1997. Garganey. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their distribution and abundance: 96-97.
- Gibbons D. W. 1999. Pan-European bird monitoring – a new initiative. The ring. Abstracts of the 2nd Meeting of European Ornithologists Union and 3rd International Shrike symposium. Vol. 2, Nr 1: 27.
- Gregory R. D. 1999. Development of monitoring in the UK and adopting it principles elsewhere. The ring. Abstracts of the 2nd Meeting of European Ornithologists Union and 3rd International Shrike symposium. Vol. 2, Nr 1: 28
- Haldin M., Ullfvens J. 1987. On the efficiency of censusing waterbirds by boat. Ornis fenn. Vol. 64, Nr 2: 74-75.
- Maxson S. J., Pace R. M., Jesn R. L. 1986-1987. Summary, analysis and evaluation of Minnesota's waterfowl breeding pair survey, 1972-1986. Sum. Wildlife Res. Proj. Findings, 1986-1987.
- Rumble M. A., Flake L. D. 1982. A comparison of two waterfowl brood survey techniques. J. Wildl. Manage. 46(4): 1048-1053.

Klett A. T., Duebbert H. F., Faanes C.A. 1986. Techniques for studying nest succes of ducks in upland habitats in prairie pothole region. US Dep. inter. Fish and Wildlife serv. resour. Publ. Nr 158: 1-24.

Strien A. V., Pannekoek J. 1999. Euromonitoring of Breeding birds based on national sheme results. The ring. Abstracts of the 2nd Meeting of European Ornithologista Union and 3rd International Shrike simposium. Vol. 2, Nr 1: 27.

Szep T., Gibbons D. W. 1999. Monitoring of the common bird breeding in Hungary based on random sampling design. The ring. Abstracts of the 2nd Meeting of European Ornithologista Union and 3rd International Shrike simposium. Vol. 2, Nr 1: 27.